

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการบริหารการศึกษา*

APPLICATION OF THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY IN EDUCATIONAL ADMINISTRATION

อาทิฐยา วรณิตย์¹, ธนภรณ์ แซ่ลิม², วิรลพัชร วงศ์วัฒน์เกษม³, วิรพจน์ โคนกเกษม⁴
และ นัสชนะ ส่างช้าง⁵

Atitaya Woranit¹, Tanaporn Saelim², Wiralphet Wongwatkasem³, Wirapoj kokkasam⁴ and Natchana
Sangchang⁵

^{1,4,5}นักวิชาการอิสระ

^{2,3}วิทยาลัยนครราชสีมา

^{1,4,5}Independent academic, Thailand

^{2,3}Nakhon Ratchasima, Thailand

Corresponding Author's E-Mail: tanaporn_10320@nmc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารการศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารการศึกษา โดยได้นำเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลต่างๆที่มีความน่าเชื่อถือมาทำการวิเคราะห์ ให้เหตุผล และเขียนสรุปเชิงวิชาการ

จากการรวบรวมข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารทางวิชาการต่างๆ จึงสรุปได้ว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการบริหารการศึกษานั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารงานวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการวางแผนงานด้านวิชาการ การนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 2) การบริหารงาน

* Received 30 August 2024; Revised 11 September 2024; Accepted 21 October 2024

งบประมาณ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงิน การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา

3) การบริหารงานบุคคล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 4) การบริหารงานทั่วไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา และการส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน

ซึ่งในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา จะส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบ เกิดการพัฒนาทั้งด้านระบบงาน พัฒนาบุคลากร และนักเรียนนักศึกษาให้ดำเนินไปในทางสายกลาง บรรลุตามวัตถุประสงค์ ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, การบริหารการศึกษา

Abstract

This academic article on the application of the Sufficiency Economy Philosophy in educational administration aims to collect and compile concepts on the application of the Sufficiency Economy Philosophy in educational administration. Content from various reliable sources has been analyzed, reasoned, and academically summarized.

From the collection of concepts, theories and academic documents, it can be concluded that the application of the Sufficiency Economy Philosophy

to educational administration can be applied in all 4 areas as follows:

1) Academic administration can be applied by planning academic work, educational supervision, educational supervision, research to develop the quality of education in educational institutions, research to develop the quality of education in educational institutions, development and promotion of learning resources, development and promotion of learning resources.

2) Budget administration can be applied by preparing an action plan for spending money, approving the spending of allocated budgets, checking, monitoring and reporting budget usage, checking, monitoring and reporting budget usage, managing educational resources.

3) Personnel administration can be applied by developing teachers and educational personnel, promoting and honoring, promoting and honoring, evaluating work performance, and promoting discipline, morality and ethics for teachers and educational personnel.

And 4) General administration It can be applied by taking care of buildings, places and the environment. Taking care of buildings, places and the environment. Promoting, supporting and coordinating the management of education for individuals, communities, organizations, agencies and other social institutions that provide education. Promoting, supporting and coordinating the management of education for individuals, communities, organizations, agencies and other social institutions that provide education. And promoting student affairs. Promoting student affairs.

Which in applying the philosophy of sufficiency economy to educational administration will result in the management of educational institutions being systematic, developing both work systems, developing personnel and students to proceed in the middle path, achieving the objectives, promoting the development of the economy, society, culture, environment and the country.

Keyword : Application of the Sufficiency Economy Philosophy, Sufficiency Economy Philosophy, Educational Administration

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

“...การศึกษาที่ดีด้านวิชาการเป็นทั้งรากฐานและปัจจัยสำหรับการสร้างสรรค์ แต่การที่จะนำเอาวิชาการมาสร้างสรรค์ให้สำเร็จได้นั้นจำเป็นที่สุด ที่จะต้องอาศัยการศึกษาที่ดีด้านอื่นๆ เข้าประกอบอุดหนุนด้วยการศึกษาด้านอื่นๆ นั้น หมายถึง การศึกษา อบรมทุกอย่าง ทั้งทางความคิดจิตใจ และความประพฤติปฏิบัติอันเป็นตัวสำคัญ ในการฝึกฝน ชัดเกล้าให้บุคคลมีความคิดความฉลาด หนักแน่นในเหตุผลและความสุจริต ละเอียดรอบคอบ รู้จักรับผิดชอบ รู้จักตัดสินใจตามทางที่ถูกต้องเป็นธรรม และสำคัญ อย่างยิ่งก็คือ มีความขยันหมั่นเพียร อุตสาหะ ขวนขวายที่จะลงมือทำการทุกอย่าง ไม่ว่าเล็กใหญ่ง่ายยากด้วยตนเอง ดังนั้นผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาจึงต้องสำนึกตระหนัก อยู่เสมอ ที่จะต้องให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนให้ครบถ้วนทุกๆ ด้าน ไม่ปล่อยให้ ขาดตกบกพร่อง นักเรียนทั้งหลายก็ต้องเข้าใจว่า การที่อุตสาหะเล่าเรียนด้วยความ หมั่นขยันมาโดยตลอดนั้น เท่ากับแต่ละคนได้ฝึกฝนความขยันหมั่นเพียร เพื่อสร้างความเจริญและความสำเร็จของชีวิตไว้ส่วนหนึ่งแล้ว...” พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล วันที่ 11 กรกฎาคม 2522

กระทรวงศึกษาธิการ โดยหน่วยงานภาคีเครือข่ายขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ สถานศึกษา มีนโยบายขยายผลสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “สถานศึกษาพอเพียง” โดยเริ่มพัฒนาเพื่อขยายผล ใน ปี 2554 และในปี พ.ศ. 2557 ได้ดำเนินการติดตามประเมินผลสถานศึกษาในสังกัดทั่วประเทศ พบว่ามีสถานศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประเมินของกระทรวงศึกษาธิการ สามารถเป็นสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “สถานศึกษาพอเพียง” ได้จำนวนทั้งสิ้น 2,123 แห่งประกอบด้วยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,903 แห่งสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 2 แห่ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 212 แห่ง และสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 แห่ง และ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2558 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศให้สถานศึกษาทั้ง 2,123 แห่ง เป็นสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “สถานศึกษาพอเพียง 2557” และได้ดำเนินการขยายผลต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนในทุกระดับชั้น นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักใจหรือหลักคิด หลักการทำงานและหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้มีอุปนิสัย “อยู่อย่าง พอเพียง” มีความมั่นคงในชีวิตและสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และมีความสุขสมบูรณ์

ดังนั้นในการบริหารสถานศึกษาจึงควรนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในการบริหารการศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศก้าวหน้าไปอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี อันจะ นำไปสู่ “ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย”

ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง คือหลักการดำเนินชีวิตโดยยึดหลัก "ทางสายกลาง" ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม

อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุ และผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่ม สูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนด ชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการ การต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็น ข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี ดังพระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (18 กรกฎาคม 2517)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการ

ดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็คงจะยอยิ่งยวดได้...” (4 ธันวาคม 2517) พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น

ซึ่งหมายถึง แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอยู่พอกินก่อน เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ทรงเตือนเรื่องพอยู่พอกิน ตั้งแต่ปี 2517 คือ เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้วแต่ทิศทางการพัฒนามิได้เปลี่ยนแปลง “...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอยู่พอกิน พอยู่พอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอยู่พอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอยู่พอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอยู่พอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...” (4 ธันวาคม 2541)

จึงสรุปได้ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำ และที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาของชาติเพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามกฎหมายนโยบายและสอดคล้องกับหลักการของการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามรายละเอียด ดังนี้ (พินิจ เครือเหลา, 2561)

ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์วิจัยแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา
2. จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับโดยเริ่มให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ
3. จัดทำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาบุคลากร มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. อบรมสัมมนาผู้บริหารการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมายให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ 1:10 แห่ง ในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ
2. ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมสนับสนุนประสานการดำเนินงานของเครือข่าย

3. จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. เผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา โดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ

2. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. จัดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับกระทรวงระดับภูมิภาคและระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน ในภาพรวมระดับภูมิภาคและสถานศึกษา

2. กำหนดรูปแบบแนวทางเครื่องมือและคู่มือในการติดตามและประเมินผล

3. ดำเนินการติดตามประเมินผลและรายงานผล

จึงสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแนวทางการขับเคลื่อน 2) การพัฒนาบุคลากร มีแนวทางการขับเคลื่อน 3) การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย มีแนวทางการขับเคลื่อน 4) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ มีแนวทางการขับเคลื่อน และ 5) การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

ความสำคัญของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียงเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยมเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

2. จุดมุ่งหมายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 จุดมุ่งหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนดีมีปัญญามีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพจึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

1) มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัยและ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

2) มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารการคิดการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและมี ทักษะชีวิต

3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย

4) มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและ การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อมมีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลกดังนี้

1) รักชาติศาสน์กษัตริย์

2) ซื่อสัตย์สุจริต

3) มีวินัย

4) ใฝ่เรียนรู้

5) อยู่อย่างพอเพียง

6) มุ่งมั่นในการทำงาน

7) รักความเป็นไทย

8) มีจิตสาธารณะ

3. มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนรู้ บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 บรรจุในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจระบบและวิธีการปรัชญาของ เศรษฐกิจ พอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ดังนี้ มาตรฐานช่วงชั้นที่

1 -2 ส 3.1 (4) เข้าใจระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ มาตรฐานช่วงชั้นที่ 3 -4 ส 3.1(5) เข้าใจระบบและวิธีการของสหกรณ์สำหรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มีมาตรฐานการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียน เข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ดังนี้ มาตรฐาน

3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ารวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพอย่างไว้กัที่ดี เพื่อให้การเรียนรู้การสอนเศรษฐกิจพอเพียงตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้การสอนได้กำหนดขอบเขตการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนรู้การสอนหรือมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละชั้นปี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับแต่ละวัยดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กใช้ชีวิตพอเพียงระดับตัวเองและครอบครัวรู้จักช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลืองานในครอบครัวแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักวิเคราะห์ รายรับ - รายจ่ายของตนเองสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของตระหนักถึงคุณค่าของเงินทอง จะได้ฝึกนิสัยประหยัดจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียนและมีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้ตัวโดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านวัตถุเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมภูมิปัญญาวัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนสามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่างๆ และในมิติต่างๆ ทั้งทางวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้ตัวเห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการพัฒนาชุมชนและสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมและ ประเทศชาติ ได้โดยเน้นเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศและการพัฒนาประเทศภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศหรือการศึกษาสถานการณ์สิ่งแวดล้อมสภาพปัญหาด้านสังคม เป็นต้น

ในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการบริหารการศึกษาโดยเริ่มที่ตัวของผู้บริหารในการทำความเข้าใจต่อทฤษฎีอย่างถ่องแท้ มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วทำการวางแผนงานที่จะดำเนินการในด้านต่างๆของการบริหารจัดการโรงเรียน (True ปฐกปัญญา, 2555)

ในด้านบริหารจัดการสถานศึกษา

ทำการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางคร่าวๆคือ ทบทวน ปรับปรุง พัฒนา โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง แล้วเริ่มทำการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม และการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปฏักฝัง เช่น จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือ ประโยชน์ ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ และรณรงค์ให้จัดโครงการ และกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร

โรงเรียนทำการบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา โดยแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหลักสูตรสถานศึกษา และโรงเรียนจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสม

ในวิถีชีวิตประจำวัน โดยจะต้องมีความรู้ (Knowledge) ทักษะกระบวนการ (Process) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

ในการส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

โดยโรงเรียนให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตั้งแต่วางแผน ให้คำแนะนำ ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในโรงเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่บ้านอีกด้วย

การจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน รู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสິงแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ความเป็นไทย (GotoKnow, 2555)

การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการได้ใน 2 ส่วน คือ

- 1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ
- 2) การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย

2.1) การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน

2.2) การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน

การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่างๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้ และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. กิจกรรมสามารถมีความหลากหลายของเนื้อหา แล้วแต่ตามสภาวะ ภูมิสังคมของแต่ละสถานศึกษา แต่ที่สุดแล้วต้องปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีวิธีคิด อุปนิสัยและพฤติกรรม ที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2. เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการหลักโดยนักเรียน นักศึกษาและมีครูเป็นผู้นำหรือผู้สนับสนุน

2.1 จำนวนนักเรียน/นักศึกษา/ครู ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ ไม่ควรน้อยกว่า 25% ของจำนวนบุคลากรทั้งหมดของโรงเรียน

2.2 นักเรียน นักศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการ ควรมีความประพฤติดี สมัครงใจ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงดี และมีสุขภาพดี

2.3 ครูที่เข้าร่วมโครงการควรมี ความประพฤติดี สมัครงใจและมีความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม

3. เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลทางเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา และสามารถขยายผลออกสู่ชุมชนได้

3.1 พอประมาณกับภูมิสังคม: สอดคล้องกับความต้องการ/ความจำเป็นของสถานศึกษา/คนในชุมชน และเหมาะสมกับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อมและความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต

3.2 สมเหตุสมผล: มีหลักคิดและหลักปฏิบัติของกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดตามโครงการแสดงถึงความรอบคอบของการวางแผนดำเนินโครงการ

3.3 ภูมิคุ้มกันที่ดี: การวางแผนโครงการ คำนึงถึงความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ โดยมีข้อเสนอทางเลือก หากมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้น

3.4 ส่งเสริม ความรู้ และคุณธรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม: กิจกรรมต่างๆ ต้องส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วม มีความรอบรู้มากยิ่งขึ้น เปิดโครงการให้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ส่งเสริมการมีคุณธรรม เช่น ความมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูต่เวที มีสติปัญญา แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควร มีความขยันหมั่นเพียร อดทน สนใจใฝ่รู้ มีจิตสำนึกเห็นประโยชน์ของการช่วยเหลือผู้อื่น และทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สถานการณ์สังคม สิ่งแวดล้อม

1.2 มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 เห็นประโยชน์และความสำคัญในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

2. มีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 มีศักยภาพและทางเลือกในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง

2.2 อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข รู้รักสามัคคี ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.3 ใช้พื้นที่ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

2.4 สืบสานวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ภูมิใจ ในความเป็นไทย

3. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 รู้จักประมาณตน รู้จักศักยภาพของตน ใช้ชีวิตบนพื้นฐานความเป็นจริง อย่างเป็นเหตุเป็นผล

3.2 ดำเนินชีวิตโดยใช้สติ ปัญญา ความรอบรู้ ความรอบคอบ ไม่ประมาท

3.3 มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่ทำความชั่ว สังสมความดี มีวินัยและความรับผิดชอบ

บริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาครอบคลุมทั้ง 4 งานหลัก แต่ส่วนใหญ่ จะเน้นหนักเกี่ยวกับงานบริหารวิชาการ เช่น การวางแผน การดำเนินตามแผน การติดตามประเมินผล และการนำไปใช้ ส่วนงานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเช่นกัน (อัชฎาฐ สวัสดิ์, 2565) ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 8 งาน คือ

1.1 การวางแผนงานด้านวิชาการ การวางแผนงานด้านวิชาการ เป็นการ บูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1.1 มีนโยบายน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อน ในสถานศึกษา และบูรณาการในแผนปฏิบัติงานประจำปี

1.1.2 ดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิบัติงานประจำปี ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

1.1.3 ติดตามผลการดำเนินการ ตามนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

1.1.4 นำผลการติดตามมาพัฒนา นโยบาย แผนงาน โครงการ ขับเคลื่อนหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

1.1.5 มีแผนงาน โครงการ กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

1.1.6 นำผลการติดตามไปพัฒนา แผนงาน โครงการ กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การเรียนการสอน

1.2 การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.2.1 ดำเนินการตาม แผนงาน โครงการ กิจกรรม ด้านวิชาการ ที่ส่งเสริม การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

1.2.2 มีหน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกระดับชั้น

1.2.3 มีแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทุกระดับชั้น

1.2.4 คุณภาพของแผนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

1.2.5 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

1.2.6 จัดหา ผลิต ใช้ เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้ เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการเรียนการสอน

1.2.7 ใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ที่ส่งเสริมการอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

1.3 การนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.3.1 ติดตามผล แผนงาน โครงการ กิจกรรม ด้านวิชาการที่ส่งเสริม การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

1.3.2 มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การนำหน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในสถานศึกษา เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนา การจัดการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.5 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.5.1 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.5.2 จัดแสดง เผยแพร่ ประกวด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลงานของผู้เรียน ที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

1.6 การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดทำ พัฒนา เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อ สนับสนุนการเรียนรู้ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7 การวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผล เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.7.1 จัดทำเครื่องมือวัด และประเมินผลที่หลากหลาย และ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7.2 ใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7.3 รายงานผลการประเมิน และนำมาปรับปรุง พัฒนา การจัดกิจกรรม การเรียน การสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.7.4 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละระดับชั้นปีการศึกษา

1.7.5 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ในด้านวัตถุ เศรษฐกิจ

1.7.6 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
ในด้านสังคม

1.7.7 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
ในด้านสิ่งแวดล้อม

1.7.8 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
ในด้านวัฒนธรรม

1.8 การแนะแนว การแนะแนวเป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.8.1 มีกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน เพื่อสนับสนุนการดำเนิน
ชีวิตที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.8.2 จัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผนชีวิตของตนเองได้อย่าง
สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.8.3 มีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถ แก้ปัญหา พัฒนาตนเอง ได้อย่าง
สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.8.4 ติดตามผล การจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.8.5 นำผลการติดตามมาใช้ในการจัดการจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือ
ผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 งาน
คือ

2.1 การจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงิน ตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณ การจัดทำ
แผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงิน ตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณ เป็นการบูรณาการดำเนินงาน
เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ
ของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณ
ที่ได้รับจัดสรรเป็นการบูรณาการดำเนินงาน เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย
ดำเนินการตามแผนงบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ เป็นการบูรณาการ ดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยติดตามผลการดำเนินงานตามแผน งบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำผลการติดตามมาพัฒนาและปรับปรุง การบริหารจัดการ งบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 งาน คือ

3.1 การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นการบูรณาการ ดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.1.1 มีแผนงาน โครงการ พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.2 ประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่

3.2 การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ

3.3 การประเมินผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.3.1 ติดตามผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.2 นำผลการติดตามมา ปรับปรุง พัฒนา การดำเนินโครงการ กิจกรรม พัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.3 ขยายผลและเผยแพร่ ผลการดำเนินชีวิตและปฏิบัติการกิจหน้าที่ของบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.4 บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.5 บุคลากรจัดการทรัพยากรและดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.6 บุคลากรอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์

3.3.7 บุคลากรรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่าง สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

3.3.8 บุคลากรดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์

3.4 การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.4.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติการกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่บุคลากรของสถานศึกษา

3.4.2 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียง

4. การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 งาน คือ

4.1 การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

4.1.1 บริหารอาคารสถานที่และจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถาน ศึกษา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.2 คุณลักษณะของสถานศึกษาพอเพียง

4.2 การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อการอยู่อย่างพอเพียง

4.3 การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

4.3.1 มีแผนงาน โครงการ ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน ให้อยู่อย่างพอเพียง

4.3.2 จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์สอดคล้อง กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.3 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง ชุมนุม ชมรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.4 มีการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม หลักคำสอนทางศาสนา ในการจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.5 ติดตามผลการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.6 นำผลการติดตามมาปรับปรุง พัฒนา กิจกรรมนักเรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.7 มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.8 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพัฒนาสถานศึกษา ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.9 ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณ ประโยชน์ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.10 นำผลการติดตามมา ปรับปรุง พัฒนา การดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการได้ใน 2 ส่วน คือ 1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ซึ่ง ครอบคลุมทั้ง 4 งานหลัก แต่ส่วนใหญ่ จะเน้นหนักเกี่ยวกับงานบริหารวิชาการ เช่น การวางแผน การดำเนินการตามแผน การติดตามประเมินผล และการนำไปใช้ ส่วนงานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป และ 2) การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน

สรุป

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการบริหารการศึกษานั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานทั้ง 4 ด้าน โดยสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดย การวางแผนงานด้านวิชาการ การนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ เป็นการบูรณาการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดทำ พัฒนา เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การวัดผลและประเมินผล และการแนะแนว เป็นต้น

2. การบริหารงานงบประมาณ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายเงิน การอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรร การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามและรายงานการใช้งบประมาณ การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นต้น

3. การบริหารงานบุคคล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. การบริหารงานทั่วไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยการดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา และการส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- พินิจ เครือเหลา. (2561). การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนพิทยาลงกรณ์พิทยาคม. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร. 10(1).
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2560). เศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document / sufficiency-economy.html>
- อัมภาวุธ สุวตถิ. (2565). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของโรงเรียนประถมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- GotoKnow. (2555). การจัดการศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/414168>
- True ปลุ๊กปัญญา. (2555). แนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2566 จาก <https://www.truelookpanya.com/blogdiary/26537>